

POSITION

ANTROPOLOGIKIRKEN

STEFFEN JÖHNCKE

Antropologikirken – eller på engelsk, som vi jo synes, alting lyder bedre på, „the church of anthropology“ – er en betegnelse, jeg er begyndt at bruge om en vis selvfortælling inden for antropologien, der synes at forlene faget med en særligt fremragende etisk position i verden. Det er vist klart nok, at min karakteristik er ment som en kritisk og ironisk kommentar, men det er en kritik, som vel at mærke ikke retter sig mod ambitionen om at have høje etiske standarder i sit professionelle arbejde. Kritikken retter sig mod ideen om, at antropologi *i sig selv*, måske i kraft af sine metoder, interesser og perspektiver på mennesker, skulle udgøre en særligt *etisk* bestræbelse eller have et *særligt* etisk informeret budskab til verden. En sådan faglig selvforståelse kan nok være nyttig som bidrag til at forfægte det lille og betrængte fags berettigelse – fx at vi mener at fremlægge ting, som ingen ellers vil vise og sige, se og høre. Men denne selvopfattelse er for mig at se en hindring for antropologiens indtræden på lige fod med andre fag som ét professionelt perspektiv ud af mange i bestræbelsen på at belyse og måske løse verdens problemer. Hvis antropologi skal være et *fag*, der kan tale med andre, snarere end at være en *sag*, der blot hviler i sig selv, må vi melde os ud af antropologikirken. Jeg taler ikke her om anvendelighed stillet over for grundforskning, men om noget meget mere fundamentalt i vores forståelse af faget, på tværs af det skel.

Jeg skal være den første til at indrømme, at jeg nok selv stadig er medlem af antropologikirken, selv om jeg leder efter udgangen. Tilbøjeligheden til at fremstille antropologi som noget *helt særligt* møder man tidligt i sine studier. Man lærer hurtigt, at det er en central del af den faglige socialisering, at man kan tale med om, hvor *vigtig* antropologi er, og hvilken kæmpe forskel antropologien *kunne* gøre, hvis bare verden ville lytte og forstå. Antropologi er et helt særligt perspektiv på verden, som man kun langsomt indvies i. Man lærer at se verden på en ny måde og bliver et andet menneske, hvormed vi i virkeligheden, lad os

se det i øjnene, mener et bedre menneske. Man skal også lære et helt særligt og indviet sprog, så man også *lyder* rigtig og indforstået, med de rette implicitte referencer til faghistorien og jargonen, uigennemtrængelig for de uindviede. (Dette sprog kalder jeg for „anthropeak“, og det er heller ikke positivt ment, men det hænder, at fagfæller nikker anerkendende, når jeg bruger termen – som for at sige „ja, netop, det skal jo også *lyde* rigtigt“). Vejen ind i faget kan godt opleves mere som at blive optaget på en præsteskoie end at påbegynde et studium, bortset fra at teologi har ret specifikke jobudsigter, mens antropologien egner sig mere for dem, der gerne vil udskyde den beslutning en fem-ti år endnu, eller som betragter hensynet som helt irrelevant. Så måske skal antropologien snarere sammenlignes med en sekt. Lønnen for dit slid er ikke pekuniær, men moralsk.

Er det ikke på samme måde i andre fag? – hører jeg nogle indvende. Det ved jeg ikke, der er sikkert elementer af det andre steder. Nogle fag – jura, medicin og økonomi fx – har også meget stærke selvfortællinger, som dog snarere afspejler og understøtter deres magtpositioner i samfundet. Her har vi i antropologi valgt rollen som underkendt modstemme. Det er en marginal position, som store fagområder i stigende grad vitterlig også presses ud i. For eksempel er hele humaniora efterhånden nødt til at tale som en modstemme til stadigt snævrere styrings- og produktivitetslogikker, fordi bred erkendelse og almen dannelse (*pace* Pind) bare ikke værdsættes. Men som position har antropologien ophøjet modstemmen til et etisk adelsmærke. Det er vel at mærke ikke kun en *faglig* indstilling, som er virkelig vigtig: evnen til at se verden fra det andet perspektiv. Det er udstyret med en etisk overbygning, der caster antropologen som den modige helt(inde), der står imod denne verdens onde magter – ikke som noget, vi *kunne* gøre i praksis, men som noget, vi *allerede* gør i kraft af at bedrive antropologi. Hvis det ikke gør nogen forskel i praksis, er det ikke vores skyld, for vi har vores på det tørre.

„Antropologi er godt i sig selv“, er grundperspektivet. Hermed mener jeg ikke bare, at antropologi som videnskab retfærdiggøres af en rationel oplysningstanke, eller at antropologi har vist sig nyttig – nej, antropologi er *godt* i dydsetisk forstand. Det vil og gør det rette. Heraf følger også, at antropologer tilsyneladende mener, at det er *godt for folk* at blive undersøgt antropologisk. Dette dictum bunder til dels i, at antropologi iscenesættes som noget, der er særligt velegnet til at tale magten midt imod, men først og fremmest i, at antropologer har gode intentioner og fx kan bidrage med at give de tavsgjorte stemme og de usynliggjorte synlighed. Det har videre oplagt sammenhæng med tilbøjeligheden til at „forske nedad“: at det aldrig synes vanskeligt inden for den antropologiske sekt at vinde gehør for behovet for at undersøge livet blandt nogle, som lider, eller som det på anden måde er synd for. Det tages overvejende for givet, at det i sig selv er en

god ting. Antropologi fungerer da som en slags moralsk korrektiv til en uretfærdig verden, uanset om der er nogle praktiske implikationer eller noget eksternt publikum for det antropologiske arbejde. Det er nemlig ikke effekten i verden, det kommer an på, det er den gode antropologgering i sig selv, der tæller inden for sekten. Målgruppen for antropologi er den allerede omvendte menighed, hvorfra man henter sin bekræftelse. Nogle gange er rammesætningen af det antropologiske genstandsfelt som nogen, det er synd for, så automatiseret, at det får lidt groteske udtryk. Da antropologen Kirsten Marie Raahauge (2007) for nogle år siden præsenterede sit ph.d.-projekt om århusianske velhaverboliger som kulturelt rum, var en af reaktionerne fra antropologiske fagfæller, om det da nu også skulle være synd for de rige – selv om „synd for“ på ingen måde indgik i perspektivet. Men hvad skulle antropologien da så dér?

Jeg tilhører selv de hellige, der har beflittet mig med en del undersøgelser om mennesker, som sagtens kunne falde inden for antropologiens „synd for“-populationer: kronisk syge, sexarbejdere, stofbrugere, marginaliserede immigranter. Det har jeg sikkert gjort med de samme gode intentioner som så mange andre antropologer. På et tidspunkt er vi som modent fag imidlertid nødt til at gøre status: Hvad er der så kommet ud af det, hinsides den gode vilje? Har nogen blandt verdens lidende masser så rent faktisk fået det bedre af al den antropologi gennem alle de årtier – bare i et eller andet omfang? Opvejer eksemplerne på, at vi har gjort en positiv forskel, eksemplerne på, at vi har skadet folk? Alene at stille spørgsmålet op på denne vis føles som helligbrøde: Antropologi skal vel ikke vejes og vurderes på en så profan måde?!

Måske ikke, og mit sigte med at spørge er ikke at foreslå et småligt nyttereegnskab – den slags har vi nok af. Men jeg tror, det ville gavne faget, hvis vi gør op med vores moralske selvforherligelse. Prøv at se på antropologisk skriveri med dette for øje – er det kun mig, der bliver træt af et fag, der hele tiden taler og taler om sig selv, den evindelige positive selvscenesættelse af faget? Når man først får øje for det, ser man det alle steder. Jeg vil her nøjes med et enkelt eksempel, som er en mine favoritter, fordi det er så paradoksalt. I 2002 udsendte RAI¹ bogen *Exotic No More. Anthropology on the Front Lines* (MacClancy 2002), som på flere måder er aldeles glimrende, men samlet set alligevel utålelig. Den samler over 20 kapitler af fremtrædende antropologer, der fra hvert sit område i fin stil viser, som bogens titel siger, at antropologi ikke længere er dette sære, eksotiske fag, der blot studerer folks skikke i fjerne lande. Dagens antropologi er optaget af alle de vigtige og presserende spørgsmål, verden står over for i vores tid, fra krig, sult og sygdom til medier, migration og menneskerettigheder. Alle bidragyderne på nær én er universitetsansatte antropologer, selv om man nok kunne mene, at nogle af de tusindvis antropologer, der arbejder med disse spørgsmål

i praksis (og måske med lidt større effekt), med fordel kunne være blevet hørt og set også. Så hvad er det for en antropologi, man prædiker om, og til hvem? *Exotic No More* udkom som reaktion på det offentlige stormvejr, som antropologien (især i engelsktalende lande) havnede i efter udgivelsen af den kontroversielle bog *Darkness in El Dorado. How Scientists and Journalists Devastated the Amazon* (Tierney 2000), der handler om antropologers etisk betænkelige forskningsmetoder og personlige opførsel blandt yanomamifolket. Organisationer som RAI og AAA² virkede i denne situation mere optaget af at beskytte fagets offentlige omdømme end af at diskutere etik. Det handlede også om moralsk oprustning på de indre linjer, og på den baggrund hører jeg grundtonen i *Exotic No More*: Her er en samling argumenter for, at antropologi vitterlig er godt og vil det gode; en udlægning af Teksten for de omvendte, men som efter *Darkness in El Dorado* måtte være kommet i tvivl. Bogen viser ikke konkrete resultater af antropologisk arbejde; den fortæller, hvilken forskel antropologi kunne gøre, hvis den onde verden ville lytte. På den måde ligner bogen megen anden antropologisk selvfremsstilling: Antropologi er et løfte om gudsrigets fremtidige komme. Antropologi er vejen og lyset.

Noter

1. Royal Anthropological Institute, en hæderkronet faglig autoritet i Storbritannien.
2. American Anthropological Organization, dvs. antropologforeningen i USA.

Litteratur

- MacClancy, Jeremy (ed.)
2002 *Exotic No More. Anthropology on the Front Lines*. Chicago: University of Chicago Press.
- Raahauge, Kirsten Marie
2007 *En Århusantropologi*. Ph.d.-afhandling. Hørsholm: SBI Forlag.
- Tierney, Patrick
2000 *Darkness in El Dorado. How Scientists and Journalists Devastated the Amazon*. New York: Norton.